

VEILEDNING OM UTFORMING OG SENSUR AV EKSAMEN VED BACHELORUTDANNINGEN¹

Det å utdanne profesjonelle yrkesutøvere utfordrer faglæreres undervisnings- og vurderingskompetanse (Him og Hippe, 2001).

Veiledningen omhandler *generelle* føringer for utarbeidelse av eksamensoppgaver og gjennomføring av sensur på bachelorutdanningen ved Politihøgskolen. Fokus er satt på den del av vurderingsfeltet hvor vurderingens funksjon er å bestemme kvalitet og sette karakter, dvs. å kontrollere, sertifisere og rangere (Gibbs 1998 i Lauvås, 2006).

Veiledningen bør ikke leses som en endelig oppskrift der vurderingsfeltet behandles uttømmende. Imidlertid er hensikten med notatet å gi et veiledende utgangspunkt for utforming av eksamensoppgaver og gjennomføring av sensur, der momenter fra det pedagogiske og didaktiske fagfeltet samt sentrale retningslinjer er løftet fram på områder vi erfarer at det råder usikkerhet omkring, blant noen fagansatte.

Det anbefales at den enkelte setter seg inn i litteratur som omhandler vurderinger og studenters forventninger til vurdering og sensur. Noen eksempler er Him og Hippe (2001), Dysthe og Engelsen (2003), Pettersen (2005), Lindholm (2006), Raaheim (2016). Det er utarbeidet flere bøker om det å være student på bachelornivå (f. eks Garsjø, 2005 og Asbjørnsen, 2009) hvor vurdering og sensur er omtalt.

1. Generelt om utforming av eksamensoppgaver

Rammeplanen skisserer et bredt kompetansebegrep for politiets bachelorutdanning. Det fordrer tilegnelse av ulike former for kompetanse og bruk av **varierte vurderingsformer** i utdanningens ulike emner og i studentenes ulike faser i utdanningsløpet. Utdanningen skal forberede studentene for utøvelse av politiarbeid. Tilegnet kompetanse skal relateres til det **politiarbeidet** som studentene møter etter endt utdanning.

Anvendelsesaspektet skal derfor vektlegges i en eksamen. Det må likevel stilles ulike krav til studenter i de tre studieårene i forhold til dette (Garsjø, 2005). Det er først når studentene har gjort egne erfaringer i praksisstudiet at de med alvor kan bli utfordret på anvendelsesaspektet i en eksamen.

Utforming av **tverrfaglige eksamensoppgaver** kan være en utfordring. De ulike fagfeltene som skal bidra, har ofte forskjellige faglige eller vitenskapelige opphav med ulike vurderingstradisjoner. Utfordringen kan også være at de

¹ Av 1.7.2017, revidert 15.12.2021 (Vår ref i P360: 21/02606-3). Dokumentet opphever «Veiledende notat vedrørende skriftlige og muntlige eksamensoppgaver og sensurarbeid ved Bacheloravdelingene, PHS» av 12.12.2011, revidert 16.4.2012 og 16.4.2015. Utarbeidet av Bacheloravdelingen.

fagansatte ikke er fortrolig med denne formen for eksamen. I planleggingsfasen vil det derfor være viktig å orientere seg om hvilke muligheter som ligger i tverrfaglige eksamensoppgaver og hvilke fallgruver man bør unngå. Handlingsrommet er ofte større enn det man i utgangspunktet er klar over, her er Raaheim (2016) et godt eksempel.

Det skal settes av god tid til å planlegge eksamensoppgavene. Vurderingsform fastsatt i emneplan skal følges. Samarbeidsprosessene skal være klargjort før eksamensforberedelsen starter, helst ved oppstart av studieåret. Ekstern sensor brukes i tråd med retningslinjen.

Studentene skal i en eksamen få anledning til å vise hva de har tilegnet seg av læringsutbytte i det aktuelle emnet. I emneplanen angis læringsutbyttet som studentene skal sitte igjen med etter endt utdanning. Læringsutbyttet gir føringer om hva som kan bli vektlagt i eksamen. I tråd med kvalifikasjonsrammeverket skal læringsutbyttet formuleres i kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse. Læringsutbyttebeskrivelser skal være formulert slik at de danner utgangspunkt for eksamensoppgavers utforming og som kriterier for sensorveiledninger.

Ved utforming av eksamensoppgaver skal det tydeliggjøres hva som kreves av besvarelsen. Hvis en eksamensoppgave består av flere deler kan det være hensiktsmessig å oppgi i eksamensoppgaven hvordan disse vil bli vektet i sensureringen.

Utforming av eksamensoppgaven er fullført når **sensorveiledningen** er utformet, kvalitetssikret og godkjent av studieleder med programansvar.

2. Sensorveiledning

Ved Politihøgskolen er det tre studiesteder som kan være involvert i sensurarbeid og det er spesielt viktig at sensur av samme type eksamensoppgave blir vurdert på likt grunnlag. Utforming av sensorveiledning står her sentralt.

En sensorveiledning er et formelt vurderingsskjema med føringer og kriterier som danner grunnlag for sensors skjønnsmessige vurdering (Garsjø, 2005). Selv om sensur bygger på sensors skjønnsmessige vurdering av en students prestasjon, skal vurderingen bygges på tydelige kriterier (se Gynnild, 2010) som er nedfelt i sensorveiledninger. Sensorveiledningen skal gjøres tilgjengelig for studentene etter at sensur er falt.

Ved PHS er det besluttet at det alltid skal foreligge en sensorveiledning til eksamensoppgaven.

Hvordan utforme en sensorveiledning?

Sensorveiledningen skal bygge på generelle retningslinjer for karakterfastsettinger (se programplanenes innledninger). Det er viktig at

sensorveiledningene ved PHS sammenfaller tydelig med læringsutbyttebeskrivelser som fremgår av emneplanen. I denne sammenheng er det viktig å være bevisst på skillet mellom kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse (Kvalifikasjonsrammeverket). Hvis eksamensoppgaven skal vurdere «generelle kompetanse», må kriteriene for vurdering av denne type kompetanse klargjøres i sensorveiledningen.

Eksamensoppgaver som opererer med lukkede spørsmål krever detaljerte sensorveiledninger som på mange måter kan oppfattes som en fasit. I forbindelse med eksamensoppgaver med åpnere spørsmål, f. eks. diskusjons- og refleksjonsspørsmål, kan ikke sensorveiledningen være like detaljert. Her må sensorveiledningen være mer generell. Det vil være naturlig å angi hovedkriteriene besvarelsen skal vurderes ut fra. Dette kan f. eks. være kriterier som angir at studenten forventes å vise selvstendighet og forståelse eller at studenten metodisk angriper oppgavens problemstilling og avgrensning. Flere kriterier kan være studentens evne til å vise bredde vs dybde-forståelse, om studenten i hovedsak forventes å gjengi kunnskap eller evner å anvende kunnskap. Andre eksempler på kriterier er studentens evne til å drøfte, bruke juridisk metode, eller til å identifisere og redegjøre for sentrale bestemmelser og/eller anbefalt litteratur.

Det kan være en utfordring å vurdere muntlige prestasjoner i en eksamenssituasjon. Vurderingen tas "der og da" og kriteriene for vurdering må derfor være tydelige og klare for alle fagansatte og sensorer i forkant. Se derfor punktet under om vurdering av muntlige og praktiske prestasjoner.

3. Spesielt om muntlige og praktiske eksamener

Det er ulike måter å organisere muntlige og praktiske eksamener (Raaheim, 2016), f. eks. at studentene på muntlig eksamen skal presentere en oppgave som de har arbeidet med over kortere eller lengre tid, eller på en praktisk eksamen skal vise ferdighetsnivå på oppgaver som har vært kjent i kortere eller lengre tid. Muntlig eksamen kan også være eksaminering med utgangspunkt i teoretisk kunnskap. Kombinasjonseksamener kan være eksaminering av ferdigheter, teoretisk kunnskap og refleksjonsevne. Handlingsrommet er ofte større enn det man i utgangspunktet er klar over. Det er derfor viktig i planleggingsfasen å orientere seg om flere mulige organiseringsformer.

I planlegging av muntlige og praktiske eksamener må det planlegges ut i fra de ramme faktorene man har til rådighet (antall sensorer, tid til rådighet). På mange måter er planlegging av en muntlig eksamen lik planleggingsaktiviteten for praktisk rettet undervisning. Det er viktig at planleggingen gjøres i samarbeid med studieleder og studieadministrasjonen.

Studenter kan ikke klage på karakterfastsettingen ved muntlige og praktiske eksamener; her kan de kun påklage formelle feil. Det er derfor

svært viktig at gjennomføringen av eksamenen er planlagt i detalj slik at man sikrer lik gjennomføring for alle studenter.

Vurdering av muntlige og praktiske prestasjoner

Selv om også vurdering av muntlige og praktiske eksamener baseres på tydelige sensorveiledninger vil all vurdering til syvende og sist baseres på skjønnsutøvelse. Studentene skal imidlertid også ved muntlige og praktiske eksamener oppleve at sensor yter dem en rettferdig vurdering.

Vurderingen skal være kriteriebasert, og det skal gjennomføres et sensormøte på tvers av studiestedene i forkant av eksamen. Endelig karaktersetting bør foregå ved slutten av den aktuelle eksamensdagen for å sikre enhetlig bruk av vurderingskriteriene. Informasjon om en slik ordning skal meddeles studentene før eksamensperioden starter.

Det kan være en fordel at sensorene møtes gjennom sensurdagen for erfaringsutveksling slik at man sikrer felles forståelse og oppklare forhold underveis.

4. Sensormøter

Et tiltak for å sikre rettferdig sensur er å avholde **sensormøter** mellom sensorene i starten av sensurperioden. På et slikt møte må sensorveiledningen gjennomgås og drøftes. Også konkrete eksamensbesvarelser bør diskuteres i fellesskap før sensureringsarbeidet tar til for fullt. Ved skriftlige eksamener får sensorkorpset utlevert to besvarelser i forkant av sensormøtet, som samtlige sensorer vurderer før møtet. Besvarelsene danner utgangspunkt for en diskusjon av relevante problemstillinger knyttet til vurdering og vurderingsnivå. Slike tiltak garanterer ikke lik vurdering hos sensorene, men vil forhåpentligvis gjøre sensorene tryggere på bruk av sensorveiledningen og det "nivå" man skal benytte i karakterfastsettingen.

Tilsvarende er det mulig å filme en til to pilotgjennomføringer av muntlig/praktisk eksamen, slik at sensorkorpset også kan samkjøre sine vurderinger i forkant av en muntlig og praktiske eksamen.

5. Begrunnelser

Ved skriftlige eksamener har studentene rett til begrunnelse for karakterfastsettingen når sensuren har falt. Studenten har selv ansvar for å etterspørre en slik begrunnelse. For sensor er det hensiktsmessig å utforme en kortfattet begrunnelse for vurderingen når besvarelsen sensureres.

Ved muntlige og praktiske eksamener har studentene rett til å få en kort begrunnelse for karakterfastsetting i forbindelse med kunngjøring av karakterene.

Uansett vurderingsform skal begrunnelsen for karakterfastsettingen baseres på vurderingskriteriene i sensorveiledningen og karakterbeskrivelsen som er gjengitt i programplanen sammenholdt med nivået studenten har prestert på. Det er i en slik sammenheng **ikke** hensiktsmessig å gjøre vurderinger ut over dette, eksempelvis av om studenten har levert på et «godt» eller «dårlig» nivå, eller om prestasjonen vurderes til en «sterk» eller «svak» karakter. Det bør heller ikke framgå av en begrunnelse om det, ved samsensur, var ulike vurderinger mellom sensorene.

6. Hvordan hindre (rykter om) eksamenslekkasjer?

Eksamensoppgaver og sensorveiledninger er konfidensiell informasjon og utarbeidelse og deling skal skje på en sikker måte.

Eksamensoppgaver skal ikke på noen måte meddeles til studenter i forkant av eksamen. Unntak er når eksamensoppgaven deles ut med hensikt å arbeides med gjennom undervisningsperioden.

Det kan være hensiktsmessig at emnegruppen i god tid før eksamen har avgjort hvilken informasjon studentene skal få om kriteriene de vil bli vurdert ut fra.

7. Relevant lovverk, forskrift og regelverk

Det forventes at fagansatte setter seg inn i gjeldende forskrift og regelverk:

- Lov om universiteter og høyskoler
- Forskrift om studier og eksamen ved Politihøgskolen
- Retningslinjer for kvalitetssikring av eksamensoppgaver og sensorveiledninger ved bachelorutdanningen
- Retningslinjer for bruk og innarbeiding av hjelpemidler ved eksamen
- Retningslinjer for eksterne sensorer ved Politihøgskolen
- Retningslinjer og mal for utarbeidelse av sensorrapport ved bachelorutdanningen

Det vises også til:

- Kvalifikasjonsrammeverket for høyere utdanning

8. Referanseliste

Asbjørnsen, D & Maasø, A. (2009). *Bachelorboka*. Oslo: Universitetsforlaget.

Asmyhr, M (2011): *Om vurdering av essaybesvarelser i høyere utdanning – en studie i vurderer reliabilitet*. Uniped 34, 4/2011.

Bjølseth, G., Havnes, A., Lauvås, P. (2011): *Lavt sensursamsvar – kan det bedres?* Uniped 34, 4/2011.

Dysthe, O & Engelsen, K. S. (Red.). (2003). *Mapper som pedagogisk redskap: Perspektiver og erfaringer*. Oslo: Abstrakt forlag.

Dysthe, O. (2003). Teoretiske perspektiv. I: Dysthe, O & Engelsen, K. S. (Red.). (2003). *Mapper som pedagogisk redskap: Perspektiver og erfaringer*. Oslo: Abstrakt

forlag.

Gabrielsen, E., Lorentzen, R., Ohnstad, F. O., Ramberg, P. & Raugland, V. (Red.). (2004). *Skikkethetsvurdering*. Oslo: Universitetsforlaget.

Garsjø, O.(1996). *Veier til god eksamen: Om studiemetodikk, oppgaveskriving, eksamen og sensurering*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Garsjø, O. (2005). *Studiemetodikk og oppgaveskriving: Om mappevurdering og veier til god eksamen*.Oslo: Cappelen Akademisk forslag.

Gynnild, V(2010). Kriterier og skjønn i evaluering – en kasusstudie. Uniped, årgang 33, 2/2010 , s. 5- 23.

Him, H. & Hippe, E (2001). *Å utdanne profesjonelle yrkesutøvere: yrkesdidaktikk og yrkeskunnskap*.Oslo: Gyldendal Akademisk.

Mager, R. F. (1994). *Lær deg å formulere mål: Hjelp til selvhjelp*. (Johansen, K. (overs.)). Oslo: TANO A.S. (Originalutg. 1984).

Lauvås, P. (2006). *Formativ vurdering i undervisningen*. I: Strømsø, H., Lycke, K. H. & Lauvås, P. (2006). *Når læring er det viktigste: Undervisning i høyere utdanning*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Lindholm. M (2006). *Pedagogiska grunder*. Försvarsmakten, Stockholm.

Pettersen, R.C (2005). *Kvalitetslæring i høyere utdanning: Innføring i problem- og praksisbasert didaktikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Raaheim, A. (2016). *Eksamensrevolusjonen. Råd og tips om eksamen og alternative vurderingsformer*. Oslo: Gyldendal Akademisk